

Eesti NSV Teaduste Akadeemia

Tallinna Botaanikaead

V. Paju

DEKORATIIVSETE LOODUSLIKE TAIMEDE

FENOLOOGILISED VAATLUSED

Tallinn 1962

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Tallinna Botaanikaos

V. Paju

DEKORATIIVSETE LOODUSLIKE TAIMEDE

FENOLOOGILISED VAATLUSED

Tallinn 1962

ARHIIVKOGU

2

Tartu Riikliku Ülikooli

Raamatukogu

54386

19..... aasta

Vaatluskaust. nr. ....

Vaatleja: . . . . .

. . . . .

Vaatluskoht: . . . . .

. . . . .

Vaatleja aadress: . . . . .

. . . . .

Kommunismi ülesehitamisega meie maal kaasneb laialdane ja kiiretempoline linnade, tööstus- ja maaasulate ehitamine. Kiire ja laiahaardeline ehitustöö tingib ka kiire, ulatusliku ja ökonoomse haljastamise vajaduse.

Senini on meil lähtunud põhiliselt vanast haljastamisviisist, kus rajatakse üksikuid väikesi parke ja skvääre ning linnaväljakutele lillevaipu, mis nõuavad suuri kulutusi nii taimede ettevalmistamise kui ka hooldustööde osas. Et kiire ehitustempoga sammu pidada, tuleb leida uusi otstarbekamaid ja ökonoomsemaid haljastamisviise.

Üheks selliseks võimaluseks on ka looduslike taimedega taimestatud maastikutüüpi haljasalade rajamine. Meil leidub rikkalikult looduslikke taimeliike, mis on väga dekoratiivsed ja mida on võimalik kasutada nii olemasolevates kui ka uutes rajatavates parkides ja haljasaladel. Looduslike liikide kõrval väärivad veel tähelepanu mitmesugused dekoratiivsed võõrliigid, mis on meil naturaliseerunud. Säilitades juba olemasolevaid kohalikke ja naturaliseerunud liike ning täiendades neid antud alale sobivate uute taimedega, võime luua väga mitmekesiseid looduslikke motiive.

Uute haljasalade rajamisel tekitavad sageli raskusi kultuurtaimede kasvatamiseks ebasobivad tingimused (maapinna rel-

jeef, mullastik ja veerežiim). Looduses leidub aga arvukalt taimeliike, mis kasvavad kõige erinevates tingimustes ja õigustavad end täielikult seal, kus nõudlikud kultuursordid ei kasva. Kohaliku floora kasutamine haljastamisel on otstarbekas ka sellepärast, et need taimed on meie kliimaga hästi kohanevad.

Vanades maaparkides ongi kohalikud taimed kujunenud domineerivaks, kuna pika aja jooksul on toimunud looduslik valik. Edasiseks ülesandeks on olemasolevate taimekoosluste säilitamine ja nende põhjuste väljaselgitamine, mis soodustasid teatud liikide säilimist. See võimaldab kindlaks määrata seaduspärasused, mille alusel looduslik valik on toimunud. Nende seaduspärasuste alusel aga saame välja töötada senisest ökonoomsema ja otstarbekama haljastamissüsteemi, mis vastab kaasaja nõuetele.

See on laialdast katsetamist ja uurimistööd nõudev ülesanne, mille läbiviimiseks on vajalikud ühest küljest looduslike ja naturaliseerunud liikide süstemaatilised fenoloogilised vaatlused parkides ja teisest küljest mitmesuguste dekoratiivset väärtust omavate looduslike liikide ületoomine uude kasvukohta (haljasalale või parki).

Looduslike dekoratiivsete taimede säilitamine haljasaladel ei ole eriti raske ülesanne. Hoopis keerukam küsimus on olemasoleva taimestiku täiendamine uute, antud kasvukohal looduslikult mitteesinevate liikidega, sest looduslike taimeliikide paljundamisel ja nende uude keskkonda toomisel tuleb üheaegselt silmas pidada väga paljusid tegureid. Aias või pargis ei saa

luua täpselt selliseid tingimusi nagu looduses. Ühed taimed kohanevad muutunud elutingimustega kergemini, teised raskemini või hoopiski mitte. Sellepärast tuleb arvestada kõikide haljastamiseks kasutatavate looduslike taimeliikide bioloogilisi iseärasusi, nende nõudeid elutingimustele, liikidevahelisi suhteid, paljunemisviise, õitsemise sesoonsust jne.

Kuna eelpool nimetatud küsimust ei ole senini veel ulatuslikumalt uuritud, ei ole võimalik anda ka täpset meetodikat ühe või teise liigi ületoomiseks uude kasvukohta. Uurimistöö esimeseks ülesandeks ongi mitmesuguste liikide toomine looduslikest tingimustest haljasalale, aeda või parki, et välja selgitada nende paljundamisviisid ja agrotehnika ning jälgida nende käitumist uues kasvukohas.

Taimi on soovitatav paigutada võimalikult sellistesse tingimustesse nagu nad kasvasid looduses (arvestada mullastikku, valgust, veerežiimi). Külvi- ja istutusmaterjali on parem koguda kohapeal, sest siis on võimalik üheaegselt tundma õppida ka taimede nõudeid elutingimuste suhtes. Seemneid tuleb koguda üheaastastelt ja neilt mitmeaastastelt taimedelt, mida esineb massiliselt ja mis kannavad rikkalikult vilju. Kui looduslikud tingimused vastavad enam-vähem uue kasvukoha tingimustele, on otstarbekas noored taimed ümber istutada ja järgnevatel aastatel koguda juba neilt seemneid ning paljundada neid juurikate jagamise teel, võsunditega või muul viisil. Enamikku looduslikest liikidest tuleb külvata avamaale või kastidesse enne lume tulekut ning jätta lume alla. Kevadel õitsevaid liike tuleb külvata kohe pärast seemnete valmimist, sest seisemisel kaotavad paljude taimede seemned kiiresti idanemisvõime.

Taimede ületoomisel uude kasvukohta on otstarbekas kasutada esialgu neid liike, milliseid leidub ümbruskonnas massiliselt. Hiljem, kui on juba kogemusi, võib katsetada haruldasemate liikidega.

Käesolevas taimede fenoloogiliste vaatluste juhendis on antud meile huvipakkuvate looduslike dekoratiivsete taimeliikide nimestik. Kuna kõiki neid liike ei leidu igas pargis, ei ole see paigutatud tabelisse, vaid on toodud eraldi. Vaatleja valib nimestikust antud pargis leiduvad liigid ja kannab nõutud vaatlusandmed vaatluspäevikusse tabelisse nr.1. Andmed uude kasvukohta toodud liikide kohta kantakse tabelisse nr.2. Kui vaadeldavas pargis esineb peale nimestikus toodud liikide veel mingisuguseid vaatlejale dekoratiivsetena näivaid liike, tuleb võtta ka need vaatluse alla.

Soovitav on vaadeldavad taimeliigid vaatlejate vahel ära jaotada selliselt, et iga vaatleja vaatleks ühte või kahte liiki. See võimaldab korraga töötada suuremal arvul fenoloogiliste vaatluste tegijail. Tabelis olevasse märkuste lahtrisse kirjutab liigi vaatleja oma nime ja perekonnanime.

Vaatleja peab vaadeldavat taime kindlasti tundma. Rangelt tuleb kinni pidada ka ühe või teise muutuse ilmnemise kuupäevast. Kui mõni faas jääb mingil põhjusel märkimata, siis ei ole lubatud seda märkida pärast oletatava kuupäevaga, vaid parem jäetagu see hoopis märkimata. Faasi saabumine loetakse kindlaks, kui märkame seda mitmel vaatluskoha eksemplaril. Vaadelda tuleb ainult terveid taimi. Ei või arvestada erandlikke nähtusi (üksikuid hiliseid ebardlikke õisi, kahjureist tingitud lehtede kolletumist või lehelangust jne.). Vaatlused tuleb läbi viia pidevalt, kiire fenoloogilise arenguga perioodidel iga päev või

vähemalt ülepäeviti.

Üheaegselt kultuuristatud liikide fenoloogiliste vaatlustega viiakse läbi samade liikide vaatlused nende looduslikus kasvukohas. Viimased andmed kantakse tabelisse nr.I.

Vaatluskaust vaatlusandmetega palume ära saata hiljemalt I. novembriks 1962.a. aadressil: E e s t i N S V T A T a l - l i n n a B o t a a n i k a a e d Kloostrimetsa tee 44.

Tabelite küsimuste selgitused.

Liigi ohtrus. Ohtrusega väljendatakse teatud liigi suhtelist hulka (5-astmelises skaalas).

I - väga vähe; 2 - vähe; 3 - mitte rohkelt; 4 - rohkelt; 5 - väga rohkelt.

Vegetatsiooni algus. Noorte tõusmete ilmumine või võrsete kasvu algus.

Õiepungade tekkimine. Õiepungade nähtavaleilmumise kuupäev.

Õitsemise algus. Esimeste normaalselt arenenud õite puhkemise kuupäev.

Massilise õitsemise algus. Õitseb juba 50% vaadeldavatest taimedest.

Massilise õitsemise lõpp. Pärast massilise õitsemise kõrgperioodi õitseb veel 50% vaadeldavatest taimedest.

Õitsemise lõpp. Viimased õied hakkavad närtsima.

Seemnete küpsus, varisemine või levimise algus. Märgitakse aeg, kui seemned hakkavad varisema või algab nende levik.

Saagi hinnang. Kasutada järgmist skaalat: 0 - saak puudub täielikult; I - väga halb saak (üksikud viljad, vähe seemneid); 2 - puudulik saak (saak alla keskmise või paiguti halb);

3 - keskmine saak; 4 - hea saak või paiguti keskmine, samas aga väga hea; 5 - väga hea saak.

Olulised paljunemisviisid. Märkida antud taime peamine paljunemisviis.

Lehtede värvumise algus. Lehtede värvus on muutunud sügiseks sellises ulatuses, et see paistab silma taimede üldilmes.

Lehtede täielik kuivamine. Märkida lehtede massilise kuivamise algus.

Kasutatud paljundamisviisid. Märkida millisel viisil taime paljundati (seemnetega, sibulatega, puhmiku jagamisel jne.)

Parimad külvi- ja istutusajad. Märkida kuupäevad, millal on külvamisel ja istutamisel saadud parimaid tulemusi.

Tõusmete ilmumine avamaal. Märkida tõusmete ilmumise kuupäevad sügise ja kevadise külvi puhul.

Seemikute vanus õitsemise alguses. Taime vanus külvist kuni õitsemiseni.

Uuel kasvukohal ilmnenud muutused. Märkida ära muutused, mis on tekkinud kultuuristamise tõttu.

Kõikidele kultuuristatud liikidele, mida vaadeldakse tuleb lisada juurde uue ja loodusliku kasvukoha kirjeldus (vaatluspaiga asukoht, mullastiku ja reljeefi iseloom, veerežiim, kaitstus tuulte eest, inimtegevuse mõju). Kirjeldus antakse eri lehel, kõigepealt märgitakse liigi nimi, mille kasvukohta kirjeldatakse ning teiseks vaatleja nimi.

Taimede nimestik.

<i>Anemone nemorosa</i> L.	võsaülane
" <i>ranunculoides</i> L.	kollane ülane
" <i>silvestris</i> L.	metsülane
<i>Ajuga reptans</i> L.	roomav akakapsas
<i>Andromeda polifolia</i> L.	küüvits
<i>Antennaria dioica</i> (L.) Gaertn.	kassikäpp
<i>Anthemis arvensis</i> L.	valge karikakar
" <i>tinctoria</i> L.	kollane karikakar
<i>Anthyllis vulneraria</i> L.	harilik koldrohi
<i>Arctostaphylos uva-ursi</i> (L.) Spreng	leesikas
<i>Asarum europaeum</i> L.	metspipar
<i>Asperula odorata</i> L.	lõhnav varjulill
<i>Aster lanceolatus</i> Willd.	süstlehine aster
" <i>salicifolius</i> Scholl.	pajulehine aster
" <i>tripolium</i> L.	randaster
<i>Aquilegia vulgaris</i> L.	harilik kurekell
<i>Bellis perennis</i> L.	kirikakar (maarjalill)
<i>Butomus umbellatus</i> L.	luigelill
<i>Calluna vulgaris</i> (L.) Salisb.	kanarbik
<i>Caltha palustris</i> L.	varsakabi (konnakapsas)
<i>Campanula patula</i> L.	harilik kellukas (käokübar)
" <i>persicifolia</i> L.	suureõieline kellukas (kurekatel)
" <i>rotundifolia</i> L.	ümmarlehine kellukas
" <i>trachelium</i> L.	nõgeselehine kellukas
<i>Cardamine pratensis</i> L.	aas-jürilill
<i>Cerastium arvense</i> L.	põld-kadakkaer
" <i>caespitosum</i> Gilib.	harilik kadakkaer
<i>Chrysanthemum leucanthemum</i> L.	härjasilm
<i>Colchicum autumnale</i> L.	harilik sügislill
<i>Convallaria majalis</i> L.	piibeht (maikelluke)
<i>Dianthus arenarius</i> L.	nõmmenelk
" <i>deltoides</i> L.	nurmenelk
" <i>superbus</i> L.	aasnelk

<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.)Schott	maarjasõnajalg
<i>Ficaria verna</i> Huds.	kanakoole
<i>Gagea minima</i> (L.)Ker-Gawl.	väike kuldtäht
" <i>silvatica</i> (Pers.)Loud	kollane kuldtäht
<i>Galanthus nivalis</i> L.	lumikelluke
<i>Geum aleppicum</i> Jacq.	püstmõõl
<i>Geranium pratense</i> L.	aas-kurereha
" <i>sanguineum</i> L.	verev kurereha
" <i>silvaticum</i> L.	mets-kurereha
<i>Hepatica nobilis</i> Gars.	sinilill
<i>Helichrysum arenarium</i> L.	harilik käokuld
<i>Iris pseudacorus</i> L.	kollane võhumõök
" <i>sibirica</i> L.	siberi võhumõök
<i>Leucoium vernum</i> L.	märtsikelluke
<i>Lilium martagon</i> L.	kirju liilia
<i>Lotus corniculatus</i> L.	harilik nõiahammas
<i>Lythrum salicaria</i> L.	kukesaba (pödralill)
<i>Majanthemum bifolium</i> (L.)F.W.Scum.	leseleht
<i>Myosotis arvensis</i> (L.)Hill.	põld-lõosilm
" <i>scorpioides</i> L. em. Hill.	soo-lõosilm
" <i>silvatica</i> (Ehrh.)Hoffm.	mets-lõosilm
<i>Narcissus poeticus</i> L.	valge nartsiss
<i>Nuphar luteum</i> (L.)Sibth. et Sm.	kollane vesikupp
" <i>alba</i> L.	valge vesiroos
<i>Oxalis acetosella</i> L.	harilik jänesekapsas
<i>Platanthera bifolia</i> (L.)Rich.	kahelehine käokeel
<i>Polygonatum multiflorum</i> (L.)All.	mitmeõiene kuutöverohi
<i>Potentilla argentea</i> L.	hõbemaran
<i>Pulmonaria officinalis</i> L.	harilik kopsurohi
<i>Pulsatilla patens</i> (L.)Mill.	palu-karukell (karukäpp)
<i>Primula farinosa</i> L.	pääsusilm (jaanilill)
" <i>veris</i> L. em. Huds.	harilik nurmenukk (kikkapüks)
<i>Sagittaria sagittifolia</i> L.	kõõlusleht
<i>Scilla bifolia</i> L.	kahelehine siniliilia
" <i>sibirica</i> Andrews.	siberi siniliilia
<i>Sedum acre</i> L.	harilik kukehari
" <i>album</i> L.	valge kukehari

<i>Sedum maximum</i> (L.) Hoffm.	suur kukehari (kidihein)
<i>Sempervivum soboliferum</i> Sims.	mägisibul
<i>Stellaria holostea</i> L.	mets-tähthein
<i>Struthiopetris filicastrum</i> All.	laanesõnajalg
<i>Thymus serpyllum</i> L.	nõmme-liivatee
<i>Trientalis europaea</i> L.	laanelill (metstäht)
<i>Trifolium arvense</i> L.	kassiristik
<i>Trollius europaeus</i> L.	kullerkupp
<i>Tulipa silvestris</i> L.	metstulp
<i>Typha latifolia</i> L.	laialehine hundinui
<i>Vaccinium vitis-idaea</i> L.	pohl (palukas)
<i>Veronica officinalis</i> L.	harilik mailane
" <i>spicata</i> L.	kassisaba
<i>Vinca minor</i> L.	igihali
<i>Viola canina</i> L.	koerkannike
" <i>odorata</i> L.	lõhnav kannike
" <i>rupestris</i> F.W.Schm.	nõmmekannike

Taime eesti- ja
ladinakeelne nimetus

Liigi ohtrus

Vegetatsiooni algus

Õiepungade tekkimine

Õitsemise algus

Massilise õitsemise algus
ja lõpp

Taime eesti- ja
ladinakeelne nimetus

Liigi ohtrus

Vegetatsioon algus

Õiepungade tekkimine

Õitsemise algus

Massilise õitsemise algus
ja lõpp

Taime eesti- ja
ladinakeelne nimetus

Kasutatud
paljundamisviisid

Parimad külvi- ja istutus-
ajad

Sügisese külvi
pühul

Kevadise külvi pühul

Seemikute vanus õitsemise
alguses

Õiepungade tekkimine

Õitsemise algus

Tõusme-
te ilmu-
mine
avamaal

Taime eesti- ja
ladinakeelne nimetus

Kasutatud
paljundamisviisid

Parimad külvi- ja istutus-
ajad

Sügisese külvi
pühul

Tõusme-
te ilmu-
mine
avamaal

Kevadise külvi pühul

Seemikute vanus õitsemise
alguses

Õiepungade tekkimine

Õitsemise algus

Taime eesti- ja
ladinakeelne nimetus

Kasutatud
paljundamisviisid

Parimad külvi- ja istutus-
ajad

Sügisese külvi
pühul

Kevadise külvi pühul

Seemikute vanus õitsemise
alguses

Õiepuugade tekkimine

Õitsemise algus

Õitsemise
ilmu-
avamaal

Taime eesti- ja
ladinakeelne nimetus

Kasutatud

paljundamisviisid

Parimad külvi- ja istutus-
ajad

Sügisese külvi
puhul

Kevadise külvi puhul

Tõusme-
tte ilmu-
mine
avamaal

Seemikute vanus õitsemise
alguses

Õiepungade tekkimine

Õitsemise algus

Valimik soovitatavat kirjandust.

- Ajakirja Eesti Loodus vaatlusjuhendid
Broerse, C.P. 1960. Parkanlagen mit einheimischen Pflanzen:
Die Heempärke in amstelveen. Garten und Landschaft nr.II
- Eichwald, K., Laasimer, L., Talts, S., Vaga, A., Varep, E., Üksip, A.
1948. Taimemääraja. Eesti NSV-s sagedamini esine-
vaid kõrgemaid eos- ja õistaimi. Tallinn.
- Евтихова, М.А. 1959. Ранневесенние дикорастущие цветы.
Цветоводство № 2.
- Leller, E. 1939. Esimesi tulemusi kodumaa taimede aretamis-
töödelt. Loodushoid ja turism nr.6
- Лучник, З.И. 1951. Декоративные растения горного-Алтая.
Москва.
- Полянский, И.И. 1956. Сезонные явления в природе. Ленинград.
- Попов, Н.В. 1954. Фенологические наблюдения в школе. Москва.
- Schnelle, A. 1954. Die Pflanzenphänologische Beobachtungen.
- Шиманюк, А.П. 1957. Что и как наблюдать в природе. Ленинград.
- Штамм, В.А. 1958. Полевые цветы - в парки. Цветоводство № 4

A-24725

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00358620 5